

Een nuchtere visie

de SGP over alcoholmisbruik

Een nuchtere visie

de SGP over alcoholmisbruik

November 2008

SGP-fractie Tweede Kamer
Kees Vreeken

Inhoudsopgave

	pagina
1 Inleiding	6
1.1 Probleemschets	6
1.2 Vraagstelling	7
2 Beleid	9
2.1 Alcoholbeleid vanaf de jaren '70	9
2.2 Jongeren en alcohol	11
3 Nut en noodzaak van alcoholbeleid	15
4 Complex probleem	19
4.1 Overheid	19
4.2 Gebruiker	20
4.3 Ouders	20
4.4 Horeca en andere ondernemers	21
4.5 Scholen	22
4.6 Kerken	22
4.7 Samenwerking	23
5 Wetgeving	25
5.1 Drank- en Horecawet	25
5.2 Reclamecode voor Alcohol	26
5.3 Europese wet- en regelgeving	28
6 Ketenproblematiek	31
6.1 Houding van gemeenten	31
6.2 Wetgeving en keten	32
6.3 Reguleren van keten	34
7 Plan van aanpak	37
7.1 Voorlichting	37
7.2 Leeftijdsgrens	39
7.3 Handhaving	39
7.4 Strafbaarstelling alcoholbezit	40
7.5 Maximumstelsel verkooppunten	41
7.6 Alcoholreclame	41
7.7 Prijsacties	42
7.8 Accijnsverhoging	42
7.9 Alcohol en zorg	43
7.10 Alcohol en werk	43
7.11 Keten	43
Gebruikte literatuur	47

1 Inleiding

1.1 Probleemschets

Alcohol maakt de tongen los. Dat blijkt als lallende cafégangers het straatbeeld bepalen na een roerig avondje stappen. Maar ook in politiek en maatschappij is het laatste woord nog niet gezegd. Alcohol blijft een veelbesproken thema. En terecht. Te lang is het toenemende alcoholprobleem in de politieke doofpot gestopt. In ieder geval is het niet als aantrekkelijk thema gezien om politieke punten mee te scoren. De laatste jaren is 'alcohol' tóch een hot item geworden. Onze samenleving krijgt oog voor de ingrijpende gevolgen die alcoholmisbruik heeft voor de maatschappij in het algemeen en de individuele mens in het bijzonder. En dat maakt inderdaad nog steeds tongen los.

Een veelgehoorde tegenwerping van alcoholminnend Nederland is nog steeds populair: "Het is gezond en het is gezellig." Daar valt geen speld tussen te krijgen. Zelfs de overheid erkent dit. Het Trimbosinstituut noemt in haar jaarlijkse Drug Monitor enkele positieve effecten van licht en matig alcoholgebruik, voornamelijk op hart- en vaatziekten. Deze positieve effecten zijn echter slechts van toepassing op mensen die matig drinken en er een gezonde levensstijl op nahouden. Tevens blijkt dat in het verleden deze positieve effecten van alcohol voor de gezondheid ernstig zijn overschat.¹

Bij het alcoholvraagstuk speelt een diversiteit aan belangen en opvattingen. Daarvan hoeven we alleen maar het economische aspect te noemen. Het is daarom niet vreemd dat het alcoholbeleid een heikel punt is, en dat voorlopig nog wel zal blijven. Van verschillende kanten wordt gezegd dat een mentaliteitsverandering of cultuuromslag nodig is. Zolang die nog niet heeft plaatsgevonden, lopen we het gevaar chronisch langs elkaar heen te blijven praten. De belangen zullen met elkaar blijven strijden zolang we niet gezamenlijk erkennen dat eigenbelang per definitie geen rol mag spelen in het alcoholdebat. De Nederlandse Grondwet bevat de plicht om het welzijn (concreet:

¹ Trimbos-instituut, *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2006*, Utrecht 2007, p. 153-154.

gezondheid en veiligheid) van haar burgers te waarborgen. Gezien de vele excessen op het terrein van alcohol is een duidelijk alcoholpreventiebeleid dringend gewenst. Al jarenlang houdt de overheid zich hiermee bezig, maar echte vooruitgang is nog niet geboekt. In het bijzonder wijzen we op de rol van het parlement: meer dan eens werden goede voorstellen juist door de Tweede Kamer gedwarsboomd. Maar ook de achtereenvolgende kabinetten schoten tekort. De Kamer werd afgescheept met antwoorden als “er wordt aan gewerkt” of “we bereiden een voorstel voor”, terwijl concrete, heldere voorstellen achterwege blijven.

Vraagstelling

1.2

De SGP-fractie acht de tijd rijp voor een helder en duidelijk alcoholbeleid. In deze notitie presenteren wij onze visie. De vraag staat centraal *welke bijdrage de overheid volgens de SGP kan en moet leveren aan het toekomstige alcoholdebat en het daaruit voortvloeiende alcoholbeleid*. Vanzelfsprekend ligt in het verlengde hiervan de vraag welke verantwoordelijkheden de maatschappij - in de breedste zin van het woord - zelf heeft en zou moeten nemen in het alcoholbeleid. Alleen met elkaar kunnen we een vuist maken. De overheid heeft hierbij de rol van koploper.

Eerst geven we een schets van de historische ontwikkeling van het alcoholbeleid in Nederland. Vervolgens verantwoorden we waarom een helder en krachtig alcoholbeleid noodzakelijk is, aan de hand van een beschrijving van de maatschappelijke consequenties van overmatig alcoholgebruik. Daarna komen de verschillende verantwoordelijkheden in de maatschappij aan bod. Om helder zicht te krijgen op de (on)mogelijkheden binnen het huidige, wettelijke kader zullen we de bestaande alcoholwetgeving voor het voetlicht halen, om ten slotte de knel- en pijnpunten binnen de huidige situatie te omschrijven. Een afzonderlijk hoofdstuk behandelt de problematiek van de keten of hokken. In het laatste hoofdstuk presenteert de fractie een plan van aanpak dat dienstbaar kan en zal zijn aan een nuchter en gezond alcoholbeleid.

Alcoholbeleid vanaf de jaren '70

2.1

Lange tijd vormden economische belangen de grootste belemmering om te komen tot een integraal en krachtig alcoholbeleid vanuit de rijksoverheid. Toen in de jaren '70 duidelijk werd dat het alcoholgebruik procentueel schrikbarend was toegenomen, bleef het van overheidszijde lange tijd verbazingwekkend stil. Sterker nog: maatregelen om het tij te keren werden door het ministerie van Economische Zaken ontmoedigd en tegengehouden.² Vanuit het ministerie van Justitie werd indertijd aangetoond dat er een onlosmakelijk verband bestond tussen de hoge mate van criminaliteit en alcoholgebruik. De tijd was rijp om met een krachtig én effectief alcoholbeleid te komen. Pas in 1986 verscheen het eerste integrale maatregelenpakket om alcoholgebruik in te dammen, neergelegd in de nota 'Alcohol en samenleving. Nota over een samenhangend alcoholmatigingsbeleid'.³

Het nieuwe beleid rustte op vier pijlers: vroegtijdige signalering van de alcoholproblematiek, nieuwe alcoholwetgeving (de regering stelde voor de Drank- en Horecawet (DHW) te vervangen door een nieuwe Alcoholwet), accijnsverhoging en ten slotte preventie en voorlichting door middel van landelijke campagnes. In het Kamerdebat hierover werd de nota fors uitgekleeft. Het voorstel om de DHW te vervangen kon niet op een meerderheid rekenen. Tevens schoof men het voorstel om alcoholreclame te verbieden terzijde. In plaats daarvan koos de Kamer voor het huidige systeem van zelfregulering. Er kwam wel een accijnsverhoging, maar het consumentenprijsindexcijfer steeg nog altijd harder dan de accijnsverhoging. De beschikbaarheid van alcohol nam dus relatief toe. "De belangrijkste overgebleven pijler van het beleid bleef bij de vaststelling van beleid in 1987 in het parlement fier overeind", stelt Don Olthof.⁴ Verschillende campagnes zagen de achterliggende jaren het licht. 'Drank maakt meer kapot dan je lief is' was de eerste en misschien wel de bekendste.

² Don Olthof, *Vol van de alcohol? Reflectie op twintig jaar alcoholbeleid in Nederland*, lezing op het nationaal alcoholcongres in Rotterdam van 19 januari 2006.

³ Minister WVC, *Alcohol en samenleving. Nota over een samenhangend alcoholmatigingsbeleid*, Kamerstukken II, 1986-1987, 19243, nr. 2-3.

⁴ Olthof, *Vol van de alcohol?*, p. 10.

De nadruk in het alcoholbeleid vanaf de jaren '80 lag dus op campagne en voorlichting. Té veel, constateerde minister Borst in haar nieuwe beleidsbrief van december 2000: “De eenzijdige inzet van het beleidsinstrument voorlichting blijkt nu dus - 14 jaar na het verschijnen van de nota ‘Alcohol en samenleving’ - niet voldoende effect gesorteerd te hebben.”⁵ De grote stijging van het totaalgebruik kon tot stilstand gebracht worden, het nieuwe beleid wierp zijn vruchten af, maar op de langere termijn hield deze trend geen stand. Een verklaring had de minister wel. Naast de grotere aandacht voor de drugsproblematiek en het beperkte budget ontbrak het aan voldoende draagkracht bij een deel van de alcohol- en horecabranche. De minister pleitte daarom voor een breed draagvlak en een algemene erkenning van het probleem: “We zullen er allemaal van doordrongen moeten zijn dat de gewenste vermindering van de alcoholproblematiek alleen bereikt kan worden als alle partijen voldoende inzet plegen. De alcoholproblematiek is immers omvangrijk en weerbarstig.”⁶ Voorlichting en preventie, wetgeving en handhaving, zelfregulering en productregulering, hulpverlening en facetbeleid kregen alle aandacht in deze Alcoholnota van het kabinet-Kok II. Een evenwichtig en samenhangend pakket van beleidsinstrumenten werd het meest effectief geacht.

In 2000 trad ook de gewijzigde DHW in werking. Alcoholverstrekkers kregen voortaan de plicht om de leeftijd van aspirant-kopers te controleren. Ook moesten zij de leeftijdsgrens duidelijk zichtbaar vermelden. In supermarkten mocht geen alcohol verkocht worden in de buurt van ‘gewone’ levensmiddelen en niet-levensmiddelenzaken mochten voortaan geen alcohol meer verkopen. Ook werd de regelgeving rond sportkantines en vergunningverstrekking aangescherpt. Vier jaar later liet minister Hoogervorst de balans opmaken. Hij was van mening dat het merendeel van de nieuwe bepalingen redelijk werd nageleefd. Er waren ook enkele ontwikkelingen die aanleiding gaven tot zorg. In de praktijk bleek dat er bij de alcoholverkoop sprake is van een zekere ‘brancheervaging’. Daarnaast gaf de evaluatie aan dat er een opmerkelijke discrepantie bestond tussen de rapportage van ondernemers en van jongeren zelf. Ondernemers zeggen de leeftijdsgrenzen strikt te handhaven, terwijl jongeren aangeven geen moeite te hoeven doen

⁵ Minister VWS, *Alcoholnota 2000*, Kamerstukken II, 2000-2001, 27565, nr. 1, p. 4.

⁶ *Alcoholnota 2000*, p. 5.

om alcohol in te kopen.⁷ Om slagvaardiger op te kunnen treden bestaat sinds 1 maart 2005 de bestuurlijke boete voor kleine overtredingen van de DHW.

Jongeren en alcohol

2.2

Het toenemende alcoholgebruik onder jongeren is zorgelijk. In een beleidsbrief uit 2005, die enkele maanden na de evaluatie van de DHW verscheen, constateert het kabinet dat jongeren steeds eerder, steeds meer en steeds vaker drinken. Op het eerste Nationaal Alcoholcongres dat in Rotterdam gehouden werd, betitelde minister Hoogervorst de Nederlandse jongere zelfs als ‘de zuipschuit van Europa’.⁸ Jongeren hebben steeds meer te besteden, gaan vaker uit en komen daardoor vaker in aanraking met alcohol. De reclamewereld speelt bovendien handig in op de belevingswereld van jongeren en de alcoholische producten zelf worden steeds aantrekkelijker gemaakt (zoete mixdrankjes bijvoorbeeld). In de beleidsbrief formuleerde het kabinet zijn doelstelling om jongeren pas op latere leeftijd (liefst niet onder de zestien) met alcohol kennis te laten maken en daarnaast om overmatig alcoholgebruik onder jongeren boven de zestien tegen te gaan. Opnieuw probeerde het kabinet door een gecombineerd pakket aan maatregelen de alcoholproblematiek te lijf te gaan: “Voorlichting aléén heeft weinig effect op vermindering van alcoholproblematiek”, aldus Hoogervorst.⁹

Het naast intensivering van de voorlichting voorgestelde kabinetsbeleid was voor de SGP-fractie reden om minister Hoogervorst te complimenteren. Het vormde een voorbeeld van helder en krachtig beleid. Het plan bevatte onder meer aanscherping van leeftijdsgrenzen, een forse accijnsverhoging op breezers en een verbod op alcoholreclame tussen 9.00 en 21.00 uur (tenzij de alcoholbranche een aanzienlijke verscherping van de reclamecode zou doorvoeren). Niet eerder stelde het kabinet voor om reclamebeperking en accijnsverhoging in te voeren. Het meest ingrijpende voorstel - een forse accijnsverhoging van zestig cent op breezers - werd helaas door een Kamermeerderheid

⁷ Minister VWS, *Evaluatie Drink- en Horecawet*, 17 november 2004, Kamerstukken II, 2004-2005, 29894, nr. 1, p. 9.

⁸ Minister H. Hoogervorst, *Toespraak Nationaal Alcoholcongres*, NIGZ, 19 januari 2006, Rotterdam, p. 4.

⁹ Minister VWS, *Beleidsbrief Alcoholbeleid 2005*, 24 maart 2005, Kamerstukken II, 2004-2005, 27565, nr. 29, p. 4.

afgeschoten. Het resultaat was een sterk afgezwakte vorm van het totaalpakket dat minister Hoogervorst wilde bieden. Helaas toonde zich hier opnieuw de kracht van de alcohollobby.

In de periode na deze alcoholbrief stonden de ontwikkelingen bepaald niet stil. Regelmatig verschenen er alarmerende berichten in de media. Voor het eerst werd de term ‘comazuipen’ gehoord. Enkele gerenommeerde alcoholartsen lieten herhaaldelijk hun stem horen in kranten, tijdschriften en op radio en televisie. In *De Gelderlander* zei dr. Klaas Arts, werkzaam als gedragsneuroloog en Korsakov-deskundige bij ‘De Gelderse Roos’, dat het excessieve drankgebruik door jongeren desastreuze gevolgen zal hebben voor de toekomst. “Over twintig jaar krijgen we de rekening gepresenteerd.”¹⁰ “Het is wachten op de eerste dode”¹¹, aldus de boodschap die kinderarts Nico van der Lely overal laat horen. In het NRC Handelsblad van 5 juni 2008 stelt Eric Stofferis, auteur van het boek *De grote verdoving*, dat alcohol de hele maatschappij in zijn greep houdt. “We kunnen niet meer zonder, maar niemand wil het erkennen.”¹² Mede als gevolg van zulke alarmerende signalen zegde het kabinet in juni 2007 toe spoedig opnieuw met een alcoholbrief te komen waarin een toegesplitst beleid gepresenteerd zou worden, gericht op het voorkomen van schadelijk alcoholgebruik. In november verscheen deze brief, met daarin nadruk op de rol en bevoegdheden van gemeenten (zoals de mogelijkheden om de leeftijdsgrens plaatselijk te verhogen en alcohol in de openbare ruimte te verbieden). De SGP heeft deze neiging om het alcoholbeleid naar de lokale overheid te schuiven bekritiseerd. Naar onze mening is een strenger beleid nodig. De keuzemogelijkheden die gemeenten in deze brief krijgen, behoren tot algemeen, landelijk beleid gemaakt te worden.

¹⁰. *De Gelderlander, Drank tijdbom onder jongeren*, 18 januari 2006.

¹¹. Annemieke Hartman, ‘*Het wachten is op de eerste dode*’, *Algemeen Dagblad*, 19 april 2006.

¹². *NRC Handelsblad, Alcohol heeft de hele maatschappij in zijn greep*, 5 juni 2008.

Nut en noodzaak van alcoholbeleid

3

Na ruim twintig jaar discussie over de problemen als gevolg van alcohol is er helaas veel te weinig veranderd. De problemen onder jongeren en ouderen zijn alleen maar groter geworden. In het voorgaande is al duidelijk gemaakt dat een helder en krachtig alcoholbeleid van wezenlijk belang is. Enkele recente ontwikkelingen verplichten de maatschappij tot een krachtig ingrijpen om het tij te keren. Wanneer niet stevig wordt opgetreden, zal de alcoholproblematiek in onze samenleving steeds groter worden. In dit hoofdstuk willen we de urgentie verduidelijken aan de hand van de feiten.

- Ongeveer tien procent van alle Nederlanders is ‘probleemdrinker’. Met deze term worden personen aangeduid die boven een bepaalde drempelwaarde drinken én daarbij bepaalde problemen ondervinden. Te denken valt aan gezondheidsproblemen en alcoholgerelateerde ongelukken, psychologische afhankelijkheid en problemen in de sociale omgang met anderen.¹³ Het aantal mannelijke probleemdrinkers is vier maal hoger dan het aantal vrouwelijke; in de leeftijdscategorie 16 tot 24 jaar bevinden zich significant meer probleemdrinkers.
- *Jongeren* drinken erg jong, erg vaak en erg veel. Bijna 30 procent van de jongens drinkt in een weekend meer dan tien glazen alcohol, tegen bijna 10 procent van de meisjes. Op twaalfjarige leeftijd heeft bijna de helft van alle jongeren wel eens alcohol gedronken. Meisjes halen de achterstand op jongens in rap tempo in. In 1999 had 57 procent van de 12 tot 14-jarige meisjes ooit alcohol gedronken; in 2003 was dit percentage gestegen naar 78 procent.¹⁴
- De *gezondheidsproblemen* gerelateerd aan overmatig alcoholgebruik namen zinderogen toe. Het aantal cliënten bij de (ambulante) verslavingszorg dat hoofdzakelijk vanwege alcoholproblematiek behandeld wordt (de zogeheten primaire alcoholproblematiek), is in

¹³ D. van Dijck en R. Knibbe, *Prevalentie van probleemdrinken. Een algemeen bevolkingsonderzoek*, Maastricht, 2005, p. 55.

¹⁴ *Nationale Drug Monitor 2006*, p. 133.

tien jaar tijd gestegen van ongeveer 20.000 naar 31.000 personen. Het aantal hulpvragers vanwege secundaire alcoholproblematiek is in tien jaar tijd verdubbeld: van 2500 in 1995 tot ruim 5000 in 2005. De klinische opnames in algemene ziekenhuizen stegen van 3400 in 1996 tot ruim 4500 in 2005. Het betreft hier alcoholproblematiek als hoofddiagnose. De opnames waarbij alcoholgebruik zijdelings een probleem is (de nevendiagnose), komen daar nog bij: 8500 in 1996, 11.500 in 2005. Klinische opnames van jongeren onder de 16 jaar stegen ruim 60 procent, met 424 opnames in 2005. Ten slotte worden jaarlijks ongeveer 13.000 patiënten in ziekenhuizen opgenomen, als gevolg van ongevallen en geweldpleging waarbij alcohol betrokken is.¹⁵

- De sterfte vanwege alcoholgebruik nam in tien jaar tijd met 30 procent toe. In 2005 betrof het circa 1800 personen, in 1995 'slechts' 1300 personen. Dit is een globale schatting, waarbij sterfte van kankerpatiënten bijvoorbeeld nog niet is opgeteld, aangezien de relatie tussen alcohol en kanker niet geheel duidelijk is.¹⁶
- De maatschappelijke kosten van alcoholgebruik (en vooral van misbruik) zijn schrikbarend.¹⁷ De totale kosten van de verslavingszorg die toe te schrijven zijn aan alcohol bedragen 149 miljoen euro. Voor de algemene gezondheidszorg geldt een totaalbedrag van 253 miljoen euro, waarvan het grootste gedeelte besteed wordt aan ziekenhuisopnamen (233 miljoen) en het overige aan huisartsenhulp. Hiernaast leidt alcohol tot ziekte, verzuim en slecht(er) presteren. Ook de hieraan verbonden kosten zijn door het KPMG doorberekend en geschat op 3,4 miljard euro.¹⁸ Ten slotte bedragen de totale kosten van misdrijven en overtredingen begaan onder invloed van alcohol 1854 miljoen euro. Deze omvatten alle justitiële kosten, de vernielingsschade en de kosten verbonden aan alcoholgerelateerde verkeersongevallen. In totaal komen de maatschappelijke kosten verbonden aan overmatig alcoholgebruik daarmee op 5,7 miljard euro. Dit is een enorm bedrag voor een 'genotsmiddel'! De cijfers

¹⁵ Nationale Drug Monitor 2006, p. 144-150.

¹⁶ Nationale Drug Monitor 2006, p. 156.

¹⁷ KPMG, *Kosten en baten van alcoholzorg en -preventie. Eindrapport*, 2001, p. 13-16.

¹⁸ Productiviteitsverlies door ziekte, verzuim en slechter presteren: 532 miljoen euro; productiviteitsverlies door werkloosheid en arbeidsongeschiktheid: 2170 miljoen euro; kosten uitkeringen: 722 miljoen euro.

stammen uit 2001. Vijf jaar eerder bedroegen de totale maatschappelijke kosten nog 17 procent minder, namelijk 4,8 miljoen euro. Gezien het voortdurend toenemende alcoholprobleem is er geen reden om te verwachten dat deze opwaartse lijn intussen is omgebogen.

Complex probleem

4

Omdat onmogelijk één persoon of instantie is aan te wijzen die het probleem moet oplossen, is het alcoholbeleid complex. ‘Alcohol’ vormt een maatschappelijk probleem dat maatschappijbreed opgelost moeten worden. Juist deze complexiteit is voor de SGP-fractie reden om de rijksoverheid een belangrijke verantwoordelijkheid toe te kennen. Dit heeft niets te maken met betutteling of een ‘linkse’ neiging om de overheid alle kastanjes uit het vuur te laten halen, maar met het gebruiken van het gezond verstand in ieders belang. Hoewel de rol van de overheid hierna als eerste aan bod komt, ontslaat dit anderen niet van hun eigen verantwoordelijkheid. In onze opvatting heeft de rijksoverheid de taak stimulerend en regelstellend te werken, om overmatig alcoholgebruik nu echt terug te dringen. Hiermee willen we niet stellen dat de hoofdverantwoordelijkheid per definitie bij de overheid ligt. Want de gebruikers van alcohol – en wanneer het jongeren betreft ook hun ouders – zijn als eersten verantwoordelijk voor een gezonde omgang met alcohol.

Overheid

4.1

Allereerst krijgt in deze notitie de nationale overheid dus een belangrijke rol toebedeeld. De Grondwet stelt in artikel 22: “De overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid.” Gezien het nauwe verband tussen alcoholgebruik en volksgezondheid ligt er voor de overheid een belangrijke taak op dit terrein. We kunnen constateren dat de overheid inderdaad steeds meer oog krijgt voor de omvang van het probleem. Dat is winst, en die winst moet uitgebouwd maar ook uitgebuit worden. De overheid beschikt immers over de middelen om niet alleen helder beleid op te stellen, maar dit ook effectief uit te voeren. Daartoe is de bereidheid om mee te werken van alle betrokkenen nodig, en tevens een daadkrachtige overheid die – mocht dat nodig zijn – vergaande maatregelen durft te nemen.

Naast de landelijke overheid deelt ook de lokale overheid in een belangrijke verantwoordelijkheid voor het alcoholprobleem. We kunnen wijzen op enkele taken die de DHW toebedeelt aan de lokale overheid, zoals het verlenen van vergunningen aan horeca- en slijtersbedrijven en – als het aan het huidige kabinet ligt – in de toekomst mogelijk zelfs de controle-uitoefening op de handhaving van de DHW. Een taak die ook voor een belangrijk deel bij de lokale overheid ligt en eveneens nauw verbonden is aan de alcoholproblematiek, is de handhaving van openbare orde en veiligheid. In de recente beleidsbrief van het kabinet wordt voorgesteld om een heel aantal taken - facultatief - te delegeren aan de plaatselijke overheden. Hoewel de SGP niet gelukkig is met deze delegatie, geeft dit gemeenten wel de mogelijkheid om zelf regelend op te treden en deze taken zorgvuldig uit te voeren.

4.2 Gebruiker

Bij (overmatig) alcoholgebruik wordt gemakkelijk eenzijdig sterke nadruk gelegd op de eigen verantwoordelijkheid van de gebruikers. Vanzelfsprekend wil de SGP daar niets aan afdoen, omdat ieder zelf verantwoordelijk is voor zijn eigen gedrag. Tegelijkertijd moeten we in overweging nemen dat er mensen zijn die met hun eigen verantwoordelijkheid een loopje kunnen nemen. Gezien de steeds groter wordende problematiek zou het eerder van barbaarsheid dan van verantwoordelijkheid getuigen als we deze mensen aan hun lot over zouden laten. Dat laat echter onverlet dat juist de in dit hoofdstuk genoemde personen en instanties een appel kunnen doen op die persoonlijke verantwoordelijkheid: de overheid op de inwoners, de horeca op de consumenten en ouders op hun kinderen.

4.3 Ouders

Diverse onderzoeken tonen aan dat jongeren ver voor hun zestiende jaar beginnen met alcoholgebruik.¹⁹ Doorgaans gebeurt dat thuis en daarom ligt een belangrijke verantwoordelijkheid bij ouders zelf. Voor dat we ook maar spreken over overheid of horeca moet duidelijk zijn dat alcoholbeleid begint bij de opvoeding. Maar al te vaak blijkt dat kinderen zonder problemen zelfs al vóór hun twaalfde alcohol mogen

¹⁹. J. Klungers, *Jonge tieners en alcohol. Onderzoek naar het alcoholgebruik, de bekendheid met merken, het verkrijgen van alcohol en de opvoeding onder jongeren van elf tot en met vijftien jaar*, Stichting Alcohol Preventie (STAP), 2004.

nuttigen. Weliswaar meestal in kleine hoeveelheden, maar de toon is dan wel gezet. Hoewel sommigen bij alcohol een vorm van ‘begeleide confrontatie’ voorstaan, in de hoop dat jongelui op deze manier leren omgaan met alcohol, zijn er forse kanttekeningen te plaatsen bij deze methode. Jongeren die ‘begeleid’ leren omgaan met alcohol op zeer jonge leeftijd, zullen op wat oudere leeftijd geen verstandiger alcoholgebruik hanteren. Er zijn zelfs aanwijzingen dat deze jongeren juist meer kans maken om slachtoffer van alcoholverslaving te worden.²⁰ De toegenomen bekendheid van hersenschade bij alcoholgebruik op jonge leeftijd noodzaakt tot terughoudendheid. De voorbeeldfunctie van ouders speelt hierin ook een belangrijke rol. Ouders die duidelijke regels stellen betreffende alcoholgebruik zullen hier de positieve vruchten van plukken: hoe meer regels ouders hanteren, hoe minder glazen alcohol jongeren zullen drinken.²¹

Horeca en andere ondernemers

4.4

Naast de persoonlijke verantwoordelijkheid en de verantwoordelijkheid van de overheid, noemen we in het bijzonder die van de horeca. De overheid is vooral verantwoordelijk voor het bestrijden van het probleem, de horeca moet haar verantwoordelijkheid verstaan in het voorkómen ervan. Hoewel preventie ook in het overheidsbeleid meegenomen wordt, hebben horecaondernemers ook een belangrijke rol in het voorkomen van het gebruik van te veel alcohol. Temeer omdat de overheid bepaalde randvoorwaarden gesteld heeft die door de verstreckers van alcohol nagekomen behoren te worden. Denk alleen maar aan de leeftijdsgrens van zestien jaar. Hoewel het de goede kant op lijkt te gaan, bekommeren nog steeds té weinig ondernemers zich om een strikte naleving van deze leeftijdsgrens.²² De op zich begrijpelijke commerciële wensen mogen er niet toe leiden dat volksgezondheid en sociaal welzijn uit het oog raken. Dat zijn toch echt voornamere zaken dan de financiële belangen. De alcohollobby lijkt nu nog té vaak aan het langste eind te trekken, doordat overheid en politieke partijen gevoelig blijven voor de invloed van deze branche.

²⁰. STAP, *Alcohol: gezondheidsrisico's voor kinderen*, factsheet 2003.

²¹. Raymond Vet en Regina van den Eijnden, *Het gebruik van alcohol door jongeren en de rol van ouders: Resultaten van twee metingen*, IVO/NIGZ, Woerden, 2007, p. 23.

²². *Evaluatie Drink- en Horecawet*, 2004.

4.5 Scholen

De overheid heeft ook scholen verantwoordelijk gemaakt. Voor het basisonderwijs geldt sinds 1985 dat scholen uitdrukkelijk de plicht hebben om gezond gedrag te bevorderen.²³ De kerndoelen van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verplichten scholen om “de leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen”.²⁴ Het is jammer dat hierin de preventieve voorlichting over verslavende middelen niet expliciet genoemd wordt. Met name het laatste jaar van het basisonderwijs is uitermate geschikt om leerlingen bekend te maken met de risico's en gevaren van verslavende (genots)middelen. Ook het voortgezet onderwijs heeft in dit opzicht een voorname rol. Het is daarom verwonderlijk dat de Wet op het voortgezet onderwijs geen aandacht geeft aan het bevorderen van gezond gedrag. Juist in deze leeftijdsfase is het dringend nodig om leerlingen ‘bij de les’ te houden.

4.6 Kerken

Naast andere organisaties die veel met jongeren te maken hebben, mogen we ook de kerken niet vergeten. Weliswaar is voor hen geen wettelijke rol weggelegd, maar dat betekent niet dat kerken daarom niets met het thema alcohol kunnen doen. De problematiek van onverantwoord alcoholgebruik speelt immers ook volop onder kerkelijke jongeren. Kerken mogen niet aan deze problemen voorbijgaan. De SGP doet een appel op de kerken, om - als dat nog niet gebeurt - binnen catechese of kerkelijk jeugdwerk aandacht te besteden aan de thema's alcohol en verslaving. Juist ook van kerkelijke jongeren mag verwacht worden dat zij op een verantwoorde manier met hun lichaam en gezondheid omgaan. De problematiek gaat kerken niet voorbij! Een initiatief van de gemeente Elburg om een informatieavond te beleggen voor ambtsdragers, verdient wat ons betreft navolging.²⁵

²³ *Wet op het Basisonderwijs*, artikel 9, lid h.

²⁴ Ministerie OCW, *Kerndoelenboekje*, 2006.

²⁵ Reformatorisch Dagblad, *Bier in de kerkenraadskamer*, 18 september 2008.

Samenwerking

Effectief beleid is naar de overtuiging van de SGP pas mogelijk als de verschillende verantwoordelijke instanties en personen samenwerken. Zonder actieve medewerking van horecaondernemers zal de effectiviteit van veel maatregelen verloren gaan. Zonder de inzet van ouders hebben overheidsmaatregelen tegen alcoholmisbruik weinig, of in elk geval minder zin. En zonder het naleven van de regels door gebruikers, gaat veel geld verloren aan de handhaving. Geld dat ook benut kan worden voor andere aspecten van het alcoholbeleid. Een mooi voorbeeld van samenwerking tussen ouders en (gemeentelijke) overheid is het initiatief 'Vroeg op stap', een poging van Friese ouders om de sluitingstijden van de horeca te vervroegen. Een ander voorbeeld van goede samenwerking is een initiatief in Zwolle om te komen tot samenwerking tussen overheidsorganen en de horeca in het Veilig op Straat-project (VOS). Gemeente, politie, horeca en Openbaar Ministerie hebben de handen ineengeslagen in een uniek samenwerkingsproject om de veiligheid op straat in de Zwolse gemeente te bevorderen. Speciale 'VOS-agenten' staan bijvoorbeeld in direct contact met portiers in de horeca om geweldsincidenten en -misdrijven de kop in te drukken. Dit mooie initiatief verdient navolging, temeer omdat blijkt dat het beleid succesvol is: de aangiftebereidheid bij ondernemers is groot, de geweldscijfers stijgen niet meer en het veiligheidsgevoel is sterk toegenomen.

Drank- en Horecawet

5.1

In de Drank- en Horecawet (DHW) wordt de uitoefening van het slijters- en horecabedrijf geregeld. Door de jaren heen is de DHW regelmatig gewijzigd, maar de kern is overeind gebleven: verkoop van alcohol is aan regels gebonden. De belangrijkste bepaling is de benodigde vergunning die afgegeven wordt om bedrijfsmatig of ‘anders dan om niet’ alcoholhoudende drank te verkopen. Het college van burgemeester en wethouders geeft deze vergunning af. Daarmee legt de DHW een belangrijke rol bij de lokale overheid. Als het aan het huidige kabinet ligt, zal deze lokale rol alleen maar groter worden – waarbij vooral de burgemeester extra bevoegdheden krijgt.

De DHW bevat op hoofdlijnen de volgende bepalingen:

- De wet maakt een onderscheid tussen zwak-alcoholhoudende drank (bier, wijn en gedistilleerde drank met minder dan vijftien procent alcohol) en sterke drank (gedistilleerde drank met vijftien procent alcohol of meer).
- Horecagelegenheden en slijtlokaliteiten (waar bedrijfsmatig of ‘anders dan om niet’ alcohol verstrekt wordt) moeten volgens de wet een vergunning hebben.
- Verstrekkers van alcohol zijn verplicht te controleren of jongeren die drank willen kopen oud genoeg zijn (zestien jaar voor zwak-alcoholhoudende drank en achttien jaar voor sterke drank). Verstrekkers moeten vragen naar een identiteitsbewijs.
- Verkoop van alcohol in tankstations en niet-levensmiddelenwinkels is niet toegestaan in verband met de verkeersveiligheid.
- Sport- en andere kantines moeten huisregels hebben en barvrijwilligers moeten instructie krijgen over verstandig verstrekken.

De overheid is verplicht om toezicht te houden op de naleving van de DHW. De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) is hiervoor verantwoordelijk. Namens de overheid controleert deze instantie de naleving van de DHW. Concreet ziet de VWA erop toe dat alcoholverstrekkers geen strafbare feiten plegen en dat vergunningen door gemeenten op de

juiste wijze worden verstrekt. De laatste jaren wordt geregeld getwijfeld aan de capaciteit van de VWA.²⁶ Reden voor het kabinet om in de recente beleidsbrief een uitbreiding van gemeentelijke mogelijkheden aan te kondigen. In de toekomst krijgen gemeenten de mogelijkheid om speciale ambtenaren aan te stellen die de handhaving van de DHW op zich zullen nemen. Zolang deze wetswijziging nog niet van kracht is, zal de capaciteit van de VWA uitgebreid worden.

5.2 Reclamecode voor Alcohol

In de jaren '80 stelde het toenmalige kabinet voor om alcoholreclame te verbieden. Dit voorstel stuitte op heftige bezwaren vanuit de alcoholbranche, die daarmee het spookbeeld van een enorm verlies aan inkomsten op zag doemen. De Tweede Kamer ging hierin mee en verwierp dit onderdeel van de beleidsbrief. Als compromis werd besloten om een systeem van zelfregulering in te voeren.²⁷ In 1990 kwam de Code voor Alcoholhoudende Dranken tot stand; voortaan zou de naleving gecontroleerd worden door de Stichting Zelfregulering Alcoholbranche (STIZA) waarin producenten, importeurs, horeca, slijters en de levensmiddelenbranche verenigd waren. Deze 'oplossing' van het reclamevraagstuk is momenteel uniek in Europa; geen enkel Europees land heeft de regelgeving rondom alcoholreclame uitsluitend uitbesteed aan de alcoholbranche zelf. Ook wat betreft de mogelijkheden om reclame uit te zenden, neemt Nederland een uitzonderingspositie in. Slechts 8 van de 28 Europese landen kennen geen enkele vorm van reclameverbod c.q. tijd of productban.

Meerdere keren stond de zelfregulering overigens al op de tocht. In maart 2000 meldde toenmalig minister Borst dat de bestaande Code voor Alcoholhoudende Dranken niet meer voldeed.²⁸ Het kabinet gaf nog steeds de voorkeur aan zelfregulering en verzocht de branche om een nieuwe, aangescherpte reclamecode, hoewel de branche op dat moment niet echt meewerkte. Herhaaldelijk werd de publicatie van de nieuwe code uitgesteld, tot ergernis van de minister. Het uiteindelijke voorstel werd met ingang van juni 2000 van kracht. Maar de evaluatie van deze code, een jaar later, maakte korte metten met

²⁶. Zie onder andere de motie Timmer/Van der Staaij in 2005, Kamerstukken II, 2004-2005, 29894, nr. 8.

²⁷. *Alcoholnota 2000*, p. 38.

²⁸. Minister VWS, *Beperking alcoholreclame*, 29 februari 2000, niet-dossierstuk vws0000298.

de effectiviteit van zelfregulering in het algemeen en deze code in het bijzonder: “De conclusie is (...) dat het instrument van zelfregulering onvoldoende zwaar is, niet ver genoeg reikt en derhalve een onvoldoende bijdrage aan het alcoholpreventiebeleid richting jongeren [levert]. (...) Initiatieven tot zelfregulering zijn en blijven lovenswaardig, maar inmiddels heeft de overtuiging postgevat dat deze nimmer volledig in de plaats kunnen komen van formele wet- en regelgeving.”²⁹ Met name het artikel dat reclame niet de indruk mag wekken dat alcoholconsumptie een bijdrage levert aan sociaal of seksueel succes, was - en is nog steeds - het voorwerp van kritiek. Volgens tegenstanders van zelfregulering is dit praktisch onaantoonbaar, terwijl veel reclames wel degelijk een link leggen naar sociaal of seksueel succes. Ook het artikel dat alcoholreclame verbiedt bij een publiek dat voor meer dan 25 procent bestaat uit minderjarigen, werd fors bekritiseerd. Aanklachten op grond van dit artikel werden en worden nauwelijks gehonoreerd. Zelfs het kabinet constateerde dat zelfregulering op deze manier niet erg succesvol is.

Er veranderde echter niets. Pas in 2005 kwam het onderwerp weer ter sprake toen inmiddels een nieuw kabinet was aangetreden. “Initiatieven tot zelfregulering zijn en blijven lovenswaardig. De sector doet hierin verdienstelijk werk”, meende de nieuwe minister. Wel maakte hij zich zorgen om het bereik van de reclame; nog steeds komen te veel jongeren in aanraking met vormen van alcoholmarketing. Om die reden overwoog de minister om - tenzij de branche bereid was om via zelfregulering te komen tot aanzienlijke vermindering van de blootstelling van minderjarigen aan alcoholreclame - reclame voor alcoholhoudende drank tussen 6.00 en 21.00 uur te verbieden. Het kwam er echter niet van; de alcoholbranche slaagde er opnieuw in om de minister te overtuigen van het belang van zelfregulering. Dankzij enkele aanscherpingen bleef het systeem van zelfregulering intact; aanscherpingen die lang niet door iedereen als daadwerkelijke aanscherpingen worden gezien. Steeds meer stemmen gaan op om nu definitief te komen tot een verbod van alcoholreclame op een bepaald moment van de dag (in casu: 6.00 en 21.00 uur). In de meest recente alcoholbrief werd definitief afscheid genomen van het alleenrecht van zelfregulering en kondigde het kabinet het genoemde verbod aan. Alleen de coalitiepartijen en de SGP

²⁹ Minister VWS, *Evaluatie zelfregulering*, 21 december 2001, Kamerstukken II 2001-2002, 27565, nr. 21, p. 8.

steunen dit voorstel momenteel. Hoewel het verbod nu door de Tweede Kamer is aanvaard,³⁰ is het veelzeggend dat nog zó veel partijen nut en noodzaak van deze maatregel niet inzien. In de woorden van VVD-kamerlid Schippers: “Juist jongeren moeten weerbaar worden, zodat zij kunnen omgaan met de verleidingen die een vrije westerse maatschappij biedt. Het overheidsingrijpen om de vrijheid aan te tasten zal steeds verder gaan.” Het is opmerkelijk dat het nog niet eens mogelijk bleek de reclamegrens op te trekken naar de veel logischer grens van 22.00 uur. Volgens de SGP wijst de praktijk uit dat veel jongeren de verleidingen niet kunnen weerstaan en dat de vrijheid voor hen een valkuil is. Helaas is deze ‘vrijheidlievendheid’ een telkens terugkerende tendens in het alcoholdebat.

5.3 Europese wet- en regelgeving

Op Europees vlak is relatief weinig geregeld op het terrein van gezondheid in het algemeen en verslavende middelen in het bijzonder. Het is ook praktisch niet mogelijk, aangezien de lidstaten deze taken niet overgedragen hebben aan de Europese Unie (EU). Slechts beleidsmaatregelen die gerelateerd zijn aan de interne (handels)markt kunnen soms elementen bevatten die te maken hebben met gezondheid. De Europese Richtlijn ‘Audiovisuele Mediadiensten’ bevat bijvoorbeeld een artikel met betrekking tot de inhoud van alcoholreclames. Deze passage is overgenomen in de Nederlandse Reclamecode voor Alcohol, maar functioneert volgens critici niet naar wens.

Ondanks de geringe mogelijkheden heeft de EU zich verplicht om de bescherming van de volksgezondheid hoog in het vaandel te houden. Artikel 152 van het Verdrag van Amsterdam luidt: “Bij de bepaling en de uitvoering van elk beleid en elk optreden van de Gemeenschap wordt een hoog niveau van bescherming van de menselijke gezondheid verzekerd.” Concreet zou dat tot uiting moeten komen in het “wegnemen van bronnen van gevaar voor de menselijke gezondheid” en de “bestrijding van grote bedreigingen van de gezondheid”. De EU zou dus een sterke, aanjagende rol kunnen vervullen in het internationale alcoholbeleid, dat toch nauw verweven is met gezondheid en welzijn.

Ook kan de EU door middel van niet-bindende richtlijnen een bepaalde koers aangeven. Lidstaten zijn echter niet verplicht deze adviezen op te

³⁰ De nieuwe Mediawet (Kamerstukken II, 31356), waarin dit verbod is opgenomen, is nog niet behandeld door de Eerste Kamer.

volgen. Doordat de economische maatregelen waarbij alcohol betrokken wordt zich met name richten op de vrije verkoop van goederen door het opheffen van handelsbarrières, lijkt het alsof het Europese alcoholbeleid (in zoverre daar sprake van is) eerder schadelijk dan bevorderlijk is voor de volksgezondheid. Een duidelijk voorbeeld is Zweden. Dit land kende voor zijn toetreden tot de EU een strenge alcoholwetgeving. Zo is alcohol alleen te koop in speciale ‘staatswinkels’. En met resultaat, want de alcoholconsumptie is nergens zo laag als in Zweden. Sinds Zweden lid van de EU is geworden, neemt het alcoholgebruik fors toe; verschillende onderdelen van het Zweedse stringente alcoholbeleid zijn op last van de EU opgeheven en andere onderdelen ervan (waaronder de ‘staatswinkels’) liggen onder vuur. De houding en rol van de EU is dus op zijn minst ambivalent te noemen.

Ketenproblematiek 6

Bij drankgebruik door jongeren moet in het bijzonder aandacht worden gegeven aan de zogeheten keten. Met name in de landelijke gemeenten is het fenomeen wijdverbreid: jongeren komen - vaak als vriendengroep - in een zelfgefabriceerde gelegenheid bij elkaar en brengen daar de avond door. Het gebruik van alcohol speelt hierbij een grote rol en wordt min of meer gezien als voorwaarde voor een gezellig avondje. De 'colaketten' vormen een uitzondering, de uitdrukking 'zuipketen' is op een niet onaanzienlijk deel beter van toepassing. De SGP kiest voor een duidelijke lijn: het gedogen van keten door gemeenten moet worden tegengegaan.

Houding van gemeenten

6.1

Gemeenten zitten met het verschijnsel keten in hun maag. De 'status' van keten is niet voor iedereen helder. Het onderscheid tussen huiskamerketen, buurtketen en commerciële keten is inmiddels breed geaccepteerd, maar over de aanpak verschillen gemeenten onderling van mening. Men erkent het belang van de sociale functie die keten doorgaans uitoefenen. De gemeente Barneveld formuleert het dilemma als volgt: "De basis voor het keetbezoek is de behoefte aan sociale contacten. We hebben geconstateerd dat keetbezoek de jongeren veel positiefs biedt; de jongeren ervaren gezelligheid, hebben regelmatig contact met hun vrienden en bouwen vriendschappen voor het leven op. Zo ontwikkelen zij sociale vaardigheden en verantwoordelijkheidsgevoel ten opzichte van elkaar. Naast de positieve aspecten van keetbezoek zijn er ook negatieve aspecten zoals bovenmatig drankgebruik en veiligheidsrisico's." Om deze reden kiest Barneveld voor regulering. "De positieve aspecten willen wij op deze wijze veilig stellen en de negatieve aspecten tegengaan. De gemeente wil hier haar verantwoordelijkheid nemen."³¹ Ook de gemeente Staphorst benadrukt dat de keten mogen blijven bestaan: "Het gaat er daarbij niet om het 'ketengebeuren' helemaal af te schaffen. Er is niets op tegen dat de jeugd onverplicht bij elkaar wil hangen en met elkaar bij

³¹ Gemeente Barneveld, *Naar verantwoord ketengebruik*, beleidsnotitie december 2006, p. 2.

wil kletsen. Dat is een sociaal gebeuren dat we prima vinden.”³² Niet elke gemeente denkt zo optimistisch over de keten. Ede maakte onlangs bekend een einde te willen maken aan alle keten op haar grondgebied. “Hoewel gesteld kan worden dat keten op zich een positieve sociale functie kunnen vormen, zijn er ook grote nadelen en gevaren aan verbonden. In het bijzonder deze nadelen en gevaren nopen de gemeenten ertoe een politiek en bestuurlijk antwoord te formuleren.”³³ Dit antwoord luidt als volgt: commerciële keten of keten met openbare ordeproblemen worden direct aangepakt. Buurketen die in strijd handelen met veiligheidseisen, het bestemmingsplan, het bouwbesluit en/of de DHW worden afgebouwd. Een afbouwfase van vijf jaar wordt realistisch geacht. In geval van (brand-)gevaarlijke situaties zal direct worden opgetreden. Ten slotte zal men de bestemmingsplannen aanscherpen. Kortom: eenstemmigheid en eensgezindheid is er niet in de aanpak van de probleemketen. Elke gemeente schept eigen kaders en waardeert de noodzaak van een krachtige aanpak verschillend. Dit is betreurenswaardig, want veel keten bestaan bij gratie van de illegaliteit en dat komt de reputatie van gemeenten niet ten goede. Het past in ieder geval niet bij haar taak als hoedster en handhaafster van het wettelijke gezag.

6.2 Wetgeving en keten

Hoewel het aspect van de volksgezondheid misschien het meest op de voorgrond treedt, zijn er meerdere redenen te noemen om het voortbestaan van de keten kritisch onder de loep te nemen. Weliswaar kent de Nederlandse wetgeving geen specifieke regelgeving met betrekking tot keten - vandaar ook alle onduidelijkheden - maar dat neemt niet weg dat de keten en hun eigenaren in velerlei opzichten te maken krijgen met wetten en regels die vaak op gespannen voet staan met de praktijk van en in de keten. Veel keten bevinden zich namelijk op agrarisch gebied en passen daarmee niet in het daar geldende bestemmingsplan. Een verzoek om vrijstelling is niet alleen tijdrovend, maar ook weinig kansrijk. Daar komt nog bij dat veel keten zonder vergunning en dus illegaal gebouwd zijn. Het Bouwbesluit van 2003 regelt de voorschriften voor vergunningen en moet in de beleidsvorming meegenomen worden.

³² Gemeente Staphorst, *De keten in beeld*, beleidsnotitie oktober 2007, p. 2.

³³ Gemeente Ede, *Handhavingsbeleid drankketen Ede: een verkenning*, beleidsnotitie november 2007, p. 1.

De gemeente Barneveld erkent dat zij op dit punt de fout in gaat. “De keten voldoen, zonder uitzondering, niet aan de bouw- en bestemmingsplanregelgeving. Er is in geen enkel geval een vergunning verleend voor verbouw van de schuur tot keet. Het gebruik is overal in strijd met het bestemmingsplan.” Dit is voor hen geen reden om direct al op te treden tegen de keten: “Wij willen echter niet in alle gevallen handhavend optreden tegen bestaande keten. Onze jongerenwerkers hebben vastgesteld dat de meerderheid van de keten met regels in goede banen is te leiden. Handhavend optreden op grond van de bouw- en bestemmingsplanregelgeving lijkt dan ook te rigide.”³⁴ De strijdigheid met bestemmingsplan en bouwverordeningen zijn voor Ede echter juist een reden om alle keten op termijn te sluiten en af te zien van elke vorm van gedogen.

Ook de DHW is een belangrijke pijler waarop het beleid met betrekking tot keten rust. De wet bevat namelijk enkele passages die van wezenlijk belang zijn in de visie op het ketenbeleid. Allereerst geldt dat als drank ‘anders dan om niet’ genuttigd wordt, de gelegenheid valt onder de regels van de DHW. De praktijk leert dat veel keten geld rekenen voor het nuttigen van alcoholische versnaperingen, zodat het daarmee volgens de wet horecagelegenheden zijn en ze moeten beschikken over een vergunning.

De DHW kent daarnaast een leeftijdsgrens. Het is verboden om bedrijfsmatig of ‘anders dan om niet’ alcohol te verstrekken aan personen onder de leeftijd van zestien jaar. Voor sterke drank geldt een leeftijdsgrens van achttien jaar. Uit veldrapportages blijkt dat jongeren van dertien, veertien en vijftien jaar - en soms zelfs jonger - frequente bezoekers van keten zijn en ook alcoholische dranken meedrinken. In Barneveld bevinden de meeste keetbezoekers zich in de leeftijdscategorie van twaalf tot twintig jaar; daarboven wordt het keetbezoek zinderogener minder. Hoewel veel bezoekers dus jonger dan zestien jaar zijn, betekent dit niet automatisch dat zij alcoholische dranken nuttigen. Toch is het aannemelijk dat wel te veronderstellen en gemeente Staphorst is zo eerlijk om dat ook te doen: “Het alcoholgebruik onder de jeugd is in zijn algemeenheid de laatste jaren sterk toegenomen. Dat zien we ook terug bij de keet. Binnen de keet wordt er niet alleen veel alcohol gedronken, maar het gebeurt dus ook beneden de leeftijd van

³⁴ Naar verantwoord ketengebruik, p. 13.

zestien jaar. Naast bier worden daarbij ook sterk alcoholische dranken gedronken.”³⁵

Het lastige in deze kwestie is dat in veel keten niet bedrijfsmatig geschonken wordt. De leeftijdsgrens geldt in dit geval in principe niet; nergens in de DHW worden jongeren onder de zestien jaar verboden om alcohol te consumeren. Het is daarnaast nog de vraag of verkoop waarbij de kosten gezamenlijk gedragen worden, valt onder de aanduiding ‘anders dan om niet’; het is dus op zijn minst problematisch om in keten alcoholconsumptie onder de leeftijdsgrens te verbieden op grond van deze bepaling. Dit zou pas mogelijk zijn als alcoholconsumptie zelf verboden zou zijn. Het is de vraag of dit haalbaar en überhaupt wenselijk is.

6.3 Reguleren van keten

Duidelijk is wel dat de keten voor moeilijkheden zorgen. Gemeenten zijn zich bewust van de juridische haken en ogen en gaan zich meer en meer richten op het reguleren van keten en hokken. In de praktijk kiest men voor een vorm van gedogen aan de hand van uitvoerige regels waaraan keten, keeteigenaren en keetbezoekers moeten voldoen. Dat ook gedogen niet zonder problemen verloopt, blijkt uit het voorbeeld van Putten. Nadat college en gemeenteraad besloten om de bestaande keten voorlopig te gedogen, trok het Bureau Eerlijke Mededinging (BEM) - namens Koninklijke Horeca Nederland - aan de bel bij de rechter. Volgens dit bureau meet de gemeente met twee maten: de horeca moet voldoen aan strenge regels om een vergunning te verkrijgen, terwijl keten er met een ‘jantje-van-leiden’ vanaf komen. De rechter gaf BEM gelijk; het besluit van Putten om keten voorlopig te gedogen moest worden ingetrokken en vernietigd. Volgens de rechtbank moet de gemeente Putten haar besluit beter onderbouwen; de horeca leed wel degelijk schade als gevolg van deze oneerlijke concurrentie, zo meende de rechter.³⁶

Gedogen gaat niet zomaar; meer en meer raken gemeenten daarvan doordrongen. Was Barneveld bijvoorbeeld aanvankelijk nog van plan om geen uitsterfconstructie in te bouwen, onlangs besloot de gemeenteraad om het nog maar een jaar eerder vastgestelde gedoogbeleid te wijzigen. Het oude beleid stelde het maximum aantal keten vast op

³⁵ De keten in beeld, p. 3.

³⁶ Rechtbank Zutphen, 21 november 2006, LJN: AZ2693, www.rechtspraak.nl.

veertig; het lag niet in de bedoeling om het aantal keten geleidelijk minder te laten worden. Nieuwe keten mochten erbij komen, mits het aantal niet boven de veertig uitkwam. Inmiddels realiseert deze gemeente zich dat het gedogen nooit een permanente oplossing kan zijn. Volgens verschillende juristen was het Barneveldse beleid niet haalbaar en zou de rechter dit zeker afkeuren. Vandaar dat de gemeente een 'kleine beleidsverschuiving' heeft doorgevoerd. Ze zit nu op één lijn met andere gedooggemeenten die weliswaar gedogen, maar geen ruimte laten voor nieuwe keten. Binnen nu en tien jaar moeten alle keten verdwenen zijn; in deze periode is er tijd genoeg om nieuwe alternatieven te ontwikkelen die voor de jeugd toereikend en binnen de wettelijke kaders acceptabel zijn.

Dit is ook de lijn die de landelijke SGP-fractie kiest. Illegale keten koste wat het kost gedogen kan vanuit het oogpunt van geloofwaardigheid nooit de bedoeling zijn. Om nog maar te zwijgen over het gezondheidsaspect.

Plan van aanpak

7

Er wordt veel gesproken over alcoholbeleid. Ook zijn er in de loop van de tijd veel plannen gemaakt door allerlei belanghebbenden. Maar nog steeds is alcohol een probleem, althans: zorgt alcohol voor veel problemen. We hebben meer dan alleen een aantal mooie voorstellen nodig. Vooreerst is een mentaliteitsverandering dringend noodzakelijk. Niet alleen bij de drinkers zelf, maar ook bij alle andere betrokkenen. De (jeugdige) drinkers moeten af van de allesbeheersende gedachte dat drinken stoer is, en dat nog meer drinken nóg stoerder is. Politici zouden hun angst om voor betuttelend uitgemaakt te worden, moeten laten varen. Als dat gebeurt, hebben we al veel gewonnen. Er is dan een basis voor een krachtig beleid. Beleid dat - hoewel misschien pijnlijk - wel doeltreffend is. Zodat in Nederland (weer) met gezond verstand gedronken wordt.

Voorlichting

7.1

Een belangrijke pijler van het alcoholbeleid is voorlichting. Volgens sommigen zelfs de belangrijkste pijler. Anderzijds vertrouwen velen inmiddels niet meer op deze pijler. Volgens hen is het zinloos om einde-loos campagnes te voeren tegen alcoholgebruik, als het misbruik toch blijft bestaan. En het is inderdaad ook niet zo zinnig om het alcoholbeleid te beperken tot voorlichting. De andere beleidsinstrumenten moeten even consequent worden toegepast. En daar schort het aan. Voorlichting wordt te veel geïsoleerd in de strijd tegen alcoholmisbruik, en nog te vaak overgewaardeerd als hét middel om het alcoholprobleem op te lossen.

Anderzijds is voorlichting absoluut onmisbaar. Bewustwording dat er een mentaliteitsverandering nodig is, kan slechts op twee manieren ontstaan: door ervaring of door voorlichting. Omdat gelukkig niet iedereen persoonlijk direct in aanraking komt met de zwarte zijden van alcoholgebruik, is voorlichting hard nodig. Laat de feiten daarbij maar spreken. Het is mogelijk om beide zaken te combineren, waardoor dit beleidsinstrument meer zeggingskracht krijgt. Zo opereert Stichting

Voorom bijvoorbeeld al jarenlang succesvol met voorlichting door ‘ervaringsdeskundigen’, voorlichters die zelf alcoholproblemen hebben ervaren en daardoor met bezieling kunnen spreken over de keerzijde van alcohol. Zij hebben die tenslotte aan den lijve ondervonden! De SGP stelt voor om dit concept ook toe te passen in de voorlichtingscampagnes van de overheid. Nu alle overheidsvoorlichtingscampagnes gebundeld zijn in één instituut is dit praktisch gezien ook gemakkelijker. Aangezien door de overheid al vaak werd gekozen voor ‘peer-education’ (jongeren lichten jongeren in), ligt voorlichting door ervaringsdeskundigen in het verlengde hiervan.

Bewustwording is niet alleen van belang voor jongeren; ook of misschien wel juist de ouders vormen een belangrijke schakel in het alcoholbeleid. Overdracht van waarden en normen is in de eerste plaats een taak van ouders, en dit geldt niet het minst voor de omgang met alcohol. Kortom: voorlichtingscampagnes voor ouders van opgroeiende kinderen zijn onmisbaar en het is goed dat de overheid daar voortdurend aandacht voor heeft. De SGP stelt voor om alle ouders - als hun kind de leeftijd bereikt van twaalf jaar - te voorzien van een folder waarin helder en duidelijk de feiten over alcohol op een rijtje staan. Dit zou gecombineerd kunnen worden met een jaarlijkse informatiebijeenkomst voor ouders wier kinderen de leeftijd van twaalf jaar bereiken. Vanaf deze leeftijd beginnen jongeren over het algemeen interesse te krijgen in alcohol én beginnen ouders vaak toegeeflijker te worden. Negen van de tien jongeren tot zestien jaar hebben ervaring met een slokje of een glaasje alcohol. Onderzoeken wijzen uit dat juist deze jongeren extra vatbaar zijn voor alcoholverslaving. Bewustwording van ouders is daarom dringend noodzakelijk.

De SGP-fractie constateert dat alcoholvoorlichting op scholen weliswaar steeds meer plaats in het lesprogramma krijgt, maar dat dit nog te veel op incidentele basis gebeurt. De wettelijke basis is nog maar magertjes. De SGP stelt voor om artikel 9 van de Wet op het basisonderwijs aan te vullen met een bepaling die expliciet voorlichting over verslavende middelen in het onderwijs regelt. De Wet op het voortgezet onderwijs kent in het geheel geen bepaling die verwijst naar gezondheidsbevorderend gedrag. We kunnen ons niet voorstellen dat ‘lichamelijke opvoeding’ (artikel 6d) belangrijker wordt geacht dan ‘lichamelijke

lijke gezondheid'. De SGP-fractie ziet daarom graag deze wet uitgebreid worden met een (sub)artikel waarin dit helder verwoord wordt.

Leeftijdsgrens

7.2

De hoofdlijnenbrief alcoholbeleid legt een groot deel van de verantwoordelijkheid bij de gemeenten. Dat gemeenten verantwoordelijkheid hebben is duidelijk, maar de voorstellen neigen naar willekeur. Gemeenten krijgen de mogelijkheid om in 'bijzondere omstandigheden' de leeftijdsgrens op te rekken naar achttien jaar. Een dergelijke situatie van slechts hier en daar een lokale verhoging van de leeftijdsgrens leidt onherroepelijk tot verwarring. De toevoeging 'bijzondere omstandigheden' is ook een ontsnapingsclausule om een eventuele verhoging van de leeftijdsgrens zo lastig mogelijk te maken. Want wat zijn bijzondere omstandigheden? Dat moet op zijn minst onderzocht worden. Wie organiseert dit? En nog belangrijker, wie bekostigt dit? Hoe leggen we dit aan jongeren uit? En hoe weten jongeren die zich in een andere gemeente bevinden de daar geldende regels? De leeftijdsgrens moet duidelijk, eenvoudig en eenduidig zijn. De SGP kiest daarom voor achttien jaar als landelijke leeftijdsgrens voor de verkoop van alcoholhoudende drank, zowel zwak-alcoholhoudende als sterke dranken.

Handhaving

7.3

Een leeftijdsgrens hanteren is een nuttig beleidsinstrument om alcoholgebruik onder jongeren tegen te gaan. Indien er echter geen sprake is van een strikte handhaving van dit beleid, schiet niemand er iets mee op. Daarom vinden we het uiterst belangrijk om de capaciteit van de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) te vergroten. Elke horecagelegenheid moet minstens twee keer per jaar gecontroleerd worden op het naleven van de Drank- en Horecawet (DHW). Gezien de voorname rol van de burgemeester in het handhaven van openbare orde en veiligheid, steunt de SGP de voorstellen van het kabinet (zoals gedaan in de hoofdlijnenbrief alcoholbeleid) om de bevoegdheden van de burgemeester te vergroten en om lokale controleurs te benoemen. Wij vinden echter dat zij niet in plaats van, maar naast de controle door de VWA een plaats moeten krijgen. De handhaving van de DHW moet in de eerste plaats landelijk zijn. Omdat het aanstellen van gemeentelijke con-

troleurs uiterst nuttig en effectief kan zijn als aanvullend instrument ter controle van de DHW, ondersteunen wij deze voorstellen van harte.

7.4 Strafbaarstelling alcoholbezit

De SGP-fractie bepleit strafbaarstelling van alcoholbezit onder de leeftijdsgrens in de openbare ruimte. Jongeren onder de achttien jaar mogen nu geen alcohol kopen. De verantwoordelijkheid betreffende de naleving van deze regel ligt nu alleen bij de ondernemers. Zij mogen daar ook op worden aangesproken, maar dit geldt niet minder voor de jongeren zelf. We hebben hier te maken hebben met een gedeelde verantwoordelijkheid. Als jongeren ondanks het verkoopverbod kennelijk toch in staat zijn om alcohol te bemachtigen, is maar één conclusie juist: het bezit van alcohol in de openbare ruimte op zichzelf moet al strafbaar zijn. De verantwoordelijkheid moet niet alleen bij de ondernemers liggen. Jongeren hebben zelf verantwoordelijkheid en moeten die ook dragen. In tegenstelling tot het kabinet zijn wij van mening dat deze maatregel geen keuzemogelijkheid voor gemeenten moet zijn, maar algemeen beleid. Het kopen van alcohol is in Enschede niet wezenlijk anders dan in Barneveld. Ook de hersenen van jongeren in Groningen zijn niet beter ontwikkeld dan die van jongeren in Utrecht. Voor verschillen op dit gebied bestaat geen enkele rechtvaardiging.

Daarnaast blijkt dat alcoholgebruik in de publieke ruimte leidt tot agressief en gewelddadig gedrag, met alle kosten en ongemakken van dien. De SGP stelt deze maatregel dan ook niet alleen voor ter bevordering van de volksgezondheid, maar vooral in het kader van de openbare orde. Artikel 453 van het Wetboek van Strafrecht biedt hiervoor een geschikt aanknopingspunt. Dit wetsartikel stelt momenteel openbare dronkenschap strafbaar (“kennelijke staat van dronkenschap op de openbare weg”) en zou uitstekend uitgebreid kunnen worden met een bepaling die alcoholbezit in de publieke ruimte verbiedt.

Ten slotte zijn we - in het verlengde hiervan - van mening dat onderlinge doorverkoop eveneens strafbaar gesteld moet worden. Het is momenteel een kleine moeite om als jongere boven de zestien alcohol te kopen en het - al dan niet met winst - door te verkopen aan minderjarigen. Hoewel bij een verhoogde leeftijdsgrens dit probleem al minder groot wordt, blijft dit een reëel gevaar.

Maximumstelsel verkooppunten

7-5

Met de invoering van de DHW in 1967 verviel het maximumstelsel dat het aantal verkooppunten van alcohol aan een gemeentelijk maximum bond. Vanuit de alcoholhulpverlening en -preventie kwam hierop al spoedig kritiek; deze maatregel zou geleid hebben tot een grotere beschikbaarheid en toegankelijkheid van alcohol. In de praktijk bleek dat het aantal verkooppunten van alcohol inderdaad snel toenam, met name in de sport- en de sociaal-culturele sector. Toen in 1931 dit maximumstelsel ingevoerd werd, daalde het aantal pure liters alcohol per hoofd van de bevolking van 8 naar 2,3.³⁷ Nu bedraagt het totaal aantal geconsumeerde alcohol in pure liters jaarlijks 7,9 per hoofd van de bevolking. In 1965 was dit nog 4,2, terwijl het in 1975 al 8,9 bedroeg! Hieruit blijkt op zijn minst dat het aantal verkooppunten niet om het even is. De SGP-fractie ziet graag dit maximumstelsel weer opnieuw ingevoerd in de huidige DHW.

Alcoholreclame

7-6

De SGP-fractie steunt een verbod op alcoholreclame op radio en televisie. Uit diverse wetenschappelijke onderzoeken is gebleken dat alcoholreclame het gebruik en de (ver)koop van alcohol op zijn minst beïnvloedt. Met name minderjarigen voelen zich aangesproken door de vaak prikkelende reclames die inspelen op de jeugdige gevoelens en gedachten. Als we daadwerkelijk het alcoholgebruik onder jongeren effectief willen terugdringen, dan kunnen we niet uit onder het verbod op alcoholreclame. Daarom zijn we blij dat er in de Mediawet nu eindelijk een verbod op alcoholreclame in de media (tussen 9.00 en 21.00 uur) is opgenomen. De SGP ziet echter veel liever dat er een algeheel verbod op alcoholreclame komt. Een verbod tussen 6.00 en 21.00 uur is een stap in de goede richting, maar nog niet voldoende. Juist de doelgroep van jongeren rond de zestien jaar wordt door deze maatregel niet beschermd; doorgaans zien zij ook na 21.00 uur nog televisieprogramma's en komen dus nog te veel in aanraking met alcoholreclames. In elk geval is voldoende aangetoond - onder andere door STAP - dat zelfregulering niet werkt. Zelfregulering is een systeem dat in theorie veel voordelen biedt, maar in de praktijk onhaalbaar is. Daarvoor zijn de belangen van de alcoholbranche veel te groot. Daar komt nog bij dat er met een alge-

³⁷ www.alcoholinfo.nl

heel verbod niet langer een onderscheid is tussen reclame voor alcohol en tabak. Ook tabaksreclame is verboden en alles wijst erop dat dit zijn vruchten begint af te werpen!

7.7 Prijsacties

De SGP-fractie wil verder dat er een verbod komt op de wijdverbreide praktijk van prijsacties zoals 'happy hours', stuntprijzen in supermarkten en de verkoop onder de kostprijs. Met name minderjarigen zijn erg gevoelig voor deze acties, omdat ze én heel voordelig aan alcohol kunnen komen én in korte tijd heel veel kunnen nuttigen. Dit geldt temeer nu blijkt dat de leeftijdscontrole in de horeca te wensen overlaat. Gezien het feit dat dit probleem al jaren speelt, schiet het voorstel van het kabinet om gemeenten de mogelijkheid te geven hier zelf een beslissing in te nemen tekort. Ook voor prijsacties geldt dat ze een te groot probleem vormen om slechts lokaal aan te pakken.

7.8 Accijnsverhoging

De SGP-fractie bepleit hogere accijnzen, omdat zij ervan overtuigd is dat dit beleidsinstrument effectief is in het bestrijden van alcoholmisbruik. Momenteel wordt op alle alcoholische dranken een bepaald percentage accijns geheven: op bier 25 cent per liter, op wijn 59 cent per liter, op champagne ruim 2 euro, op 'tussenproducten' ruim 1 euro en op gedistilleerd ruim 5 euro. In vergelijking met de andere Europese landen zijn de accijnzen in Nederland relatief laag. De voorgestelde verhoging van 2,7 cent is veel te laag en zal niet leiden tot vermindering van het alcoholgebruik, laat staan van het misbruik. Dat er een verband is tussen alcoholgebruik en accijnzen bewijst het Finse voorbeeld. Nadat de Finse regering de accijnzen fors verlaagde (om alcoholtoerisme naar omliggende landen te voorkomen) steeg het bingedrinken onder jongeren binnen zes maanden met tien procent. Daarom is het uitermate belangrijk om in de eerste plaats de accijns op bier en breezers te verdubbelen, omdat dit doorgaans onder jongeren de populairste drankjes zijn. Ook de accijnzen op gedistilleerde dranken moeten fors omhoog, aangezien jongeren creatief genoeg zijn om daarmee zelf te 'mischen'. Naar alle waarschijnlijkheid zal het gebruik van alcoholische dranken onder deze omstandigheden danig afnemen; op deze manier

is het beleidsinstrument ‘accijns’ daadwerkelijk een middel in de strijd tegen alcoholmisbruik. Het spreekt voor zich dat de accijnsopbrengsten minimaal de kosten moeten dekken die het alcoholmisbruik met zich meebrengt.

Alcohol en zorg

7-9

In december 2006 opende het Reinier de Graaf Gasthuis in Delft de eerste ‘alcoholpoli’ van Nederland. Kinderarts Nico van der Lelij constateerde een schrikbarende toename van het aantal jonge kinderen dat met een alcoholvergiftiging werd opgenomen. Het risico van ernstige hersenbeschadiging was de uitdrukkelijke reden om een gespecialiseerde alcoholklinik op te zetten. Aan jongeren die daar terechtkomen en hun ouders wordt een uitgebreid vervolgtraject van nazorg en voorlichting aangeboden. Dit initiatief verdient volgens de SGP-fractie navolging. De regering moet het oprichten van dergelijke alcoholpoli’s stimuleren, aansturen en door de benodigde (financiële) middelen ondersteunen.

Alcohol en werk

7.10

“In 1995 werden de totale maatschappelijke kosten van alcoholgebruik op het werk geschat op 5 miljard gulden”, aldus de factsheet van het Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie (NIGZ 2006). Ongeveer tien procent van alle werknemers geeft aan dat er alcohol te koop is in het bedrijf, terwijl ruim dertig procent meldt dat er op een of andere wijze alcohol verkrijgbaar is. Alcoholgebruik in privé sfeer leidt tot veelvuldig - vaak kortdurend - verzuim. Daarnaast zijn probleemdrinkers relatief vaak betrokken bij bedrijfsongevallen. Er zijn echter nog veel bedrijven die geen duidelijk alcoholbeleid hebben. De SGP-fractie ziet graag dat de overheid bedrijven stimuleert om een helder en duidelijk alcoholbeleid vast te leggen.

Keten

7.11

De SGP-visie op keten is helder en duidelijk: illegale keten mogen niet blijven bestaan. Het opheffen van deze keten gaat niet van de ene op de andere dag en moet daarom plaatsvinden in een aantal fases. In alle gemeenten met een eigen ketenbeleid zien we dat een grondige

inventarisatie van de bestaande situatie heeft plaatsgevonden. Dit is dan ook de eerste vereiste om te komen tot een effectief ketenbeleid. De ervaring leert dat gemeenten zelf niet staan te springen om de keten concreet aan te pakken. De SGP vindt daarom dat het Rijk dit moet coördineren. De VWA is volgens ons het meest geschikt om invulling te geven aan deze coördinatie, bijvoorbeeld door met een speciaal ‘keten-team’ aan de slag te gaan. Omdat het wettelijke instrumentarium reeds aanwezig is, kan dit team direct aan de slag met de bestaande regels, die het functioneren en blijven voortbestaan van keten in grote mate onmogelijk maken. De nadruk ligt dus op handhaving, de taak waartoe de VWA ook in het leven is geroepen. De VWA zou hiervoor ‘best practices’ kunnen ontwikkelen, aan de hand van voorbeelden van succesvol gemeentelijk beleid. Van tegenwerking door gemeenten mag daarbij geen sprake meer zijn. De VWA moet effectief optreden en coördineren. Regering en Kamer moeten zich hiervoor krachtig uitspreken. Hoewel we onderkennen dat de aanpak van keten gemeenten voor problemen kan plaatsen, dwingt het hen tegelijkertijd serieus op zoek te gaan naar alternatieven voor de jeugd. Om dit alles in goede banen te leiden moeten door de overheid enkele richtlijnen opgesteld worden, die duidelijk zijn gebonden aan een afbouwtermijn, waarmee voor alle betrokkenen duidelijkheid ontstaat.

Gebruikte literatuur

- Böhm, Hans e.a., *De wijsheid en de kan. Nieuwe inzichten over de relatie alcohol en gezondheid*, Baarn, 2006.
- De Gelderlander, *Drank tijdbom onder jongeren*, 18 januari 2006.
- Dijk, D. van en R. Knibbe, *Prevalentie van probleemdrukken. Een algemeen bevolkingsonderzoek*, Maastricht, 2005.
- Gemeente Barneveld, *Naar verantwoord ketengebruik*, beleidsnotitie december 2006.
- Gemeente Barneveld, *Ketenbeleid Gemeente Barneveld*, beleidsnotitie februari 2008.
- Gemeente Ede, *Handhavingsbeleid drankketen Ede: een verkenning*, beleidsnotitie november 2007.
- Gemeente Elburg, *Beleid Jeugdketen gemeente Elburg*, beleidsnotitie oktober 2007.
- Gemeente Staphorst, *De keten in beeld*, beleidsnotitie oktober 2007.
- Hartman, Annemieke, 'Het wachten is op de eerste dode', *Algemeen Dagblad*, 19 april 2006.
- Minister H. Hoogervorst, *Toespraak Nationaal Alcoholcongres*, NIGZ, 19 januari 2006, Rotterdam.
- Klungers, J., *Jonge tieners en alcohol. Onderzoek naar het alcoholgebruik, de bekendheid met merken, het verkrijgen van alcohol en de opvoeding onder jongeren van elf tot en met vijftien jaar*, Stichting Alcohol Preventie, 2004.
- KPMG, *Kosten en baten van alcoholzorg en preventie. Eindrapport*, 2001.
- Ministerie OCW, *Kerndoelenboekje*, 2006.
- Minister VWS, *Alcoholnota 2000*, Kamerstukken II, 2000-2001, 27565, nr. 1-2.
- Minister VWS, *Beperking alcoholreclame*, 29 februari 2000, niet- dossierstuk vws0000298.
- Minister VWS, *Evaluatie zelfregulering*, 21 december 2001, Kamerstukken II 2001-2002, 27565, nr. 21.
- Minister VWS, *Evaluatie Drink- en Horecawet*, 17 november 2004, Kamerstukken II, 2004-2005, 29894, nr. 1.
- Minister VWS, *Beleidsbrief Alcoholbeleid 2005*, 24 maart 2005, Kamerstukken II, 2004-2005, 27565, nr. 29.
- Minister VWS c.s., *Hoofdpijnen alcoholbeleid*, 20 november 2007, Kamerstukken II, 27565, nr. 35.

- Minister WVC, *Alcohol en samenleving. Nota over een samenhangend alcoholmatigingsbeleid*, Kamerstukken II, 1986-1987, 19243, nr. 2-3.
- NRC Handelsblad, *Alcohol heeft de hele maatschappij in zijn greep*, 5 juni 2008.
- Olthof, Don, *Vol van de alcohol? Reflectie op twintig jaar alcoholbeleid in Nederland*, Rotterdam, 19 januari 2006.
- Rechtbank Zutphen, 21 november 2006, LJN: AZ2693, www.rechtspraak.nl.
- Reformatorisch Dagblad, *Bier in de kerkenraadskamer*, 18 september 2008.
- STAP, *Alcohol: gezondheidsrisico's voor kinderen*, factsheet 2003.
- STAP, *Keetbeleid, het hokjesdenken voorbij. Visienota gemeentelijk keetbeleid*, 2006.
- STAP, *Alcoholreclame aangeklaagd. Een analyse van de afhandeling van klachten over alcoholreclame 2003-2006*, 2007.
- STIVA, *Zelfregulering tegen het licht*, 2008.
- Trimbosinstituut, *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2006*, Utrecht 2007.
- Vet, Raymond, en Regina van den Eijnden, *Het gebruik van alcohol door jongeren en de rol van ouders: resultaten van twee metingen*, IVO/NIGZ, Woerden, 2007.
- www.alcoholinfo.nl

Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)
Burgemeester van Reenensingel 101
2803 PA GOUDA

T (0182) 69 69 05
F (0182) 57 32 22
E voorlichting@sgp.nl
I www.sgp.nl